

Jornades de Museografia Arqueològica Catalana (17, 18 i 19 de setembre de 2025)

Josep Manuel Rueda

30/03/2026

Abstract

La museografia arqueològica catalana ha tingut durant el segle XXI una expansió considerable i una renovació conceptual important, amb el desplegament de les fórmules immersives. A partir de la instauració de la democràcia es van generalitzar les museografies contextuals. Certament, la història dels nostres museus amb col·leccions arqueològiques comença als anys quaranta del segle XIX, concretament el 1844, amb els museus de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres a Barcelona i el de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense. De manera incomprensible, no s'havia produït fins ara cap jornada de reflexió professional sobre l'evolució de les nostres museografies. Les Jornades sobre Museografia Arqueològica, organitzades pel Museu d'Arqueologia de Catalunya (17, 18 i 19 de setembre de 2025), esmenen aquesta anomalia. S'hi van tractar una gran varietat de formulacions arqueològiques: des de la museografia territorial, amb potents col·leccions i presentacions arqueològiques, passant per la museografia in situ (jaciments museïtzats i parcs arqueològics), fins als museus específicament arqueològics, sense oblidar un recorregut històric.

A mitjans del mes de setembre de 2025, el Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) va celebrar les Jornades de Museografia Arqueològica Catalana. Fou, però, a finals del 2024 quan Jusèp Boya, aleshores director del MAC, me'n va encarregar la formulació i la coordinació. Cal dir que vaig acceptar de bon grat, perquè la proposta em va semblar interessant, i vaig agrair que pensés en mi per dur-la a terme. La raó de l'encàrrec, suposo, obeïa al fet que estava elaborant i gairebé ultimant l'execució d'un estudi sobre el tema.

Jusèp Boya va plantejar la proposta en el marc de la noranta anys del museu i volia un format de jornades amb una extensió de les sessions de debat de dos dies, com a màxim. De la mateixa manera que vaig agrair-l'hi públicament a la inauguració de les jornades, que van comptar amb la presència de la consellera de Cultura del Govern, Sònia Hernández, he d'agradir també a Mònica Borrell, la successora de Boya, haver acceptat la continuïtat de la proposta amb entusiasme i compromís.

Era sorprenent que una tradició museogràfica que pel cap baix té 181 anys d'història, a comptar des de la creació del primer museu d'antiguitats i arqueologia per part de la Reial Acadèmia Catalana de les Bones Lletres, l'octubre de l'any 1844, no hagués merescut una atenció per part dels acadèmics i estudiosos del país. Això sí, hi ha abundants articles, però cap visió de conjunt, ni reflexió col·lectiva. En tot cas, no em consta que el tema s'hagi posat mai a debat i escrutini del professional. Per tant, es pot afirmar que són les primeres jornades d'aquest gènere.

Tornant al relat dels primers museus, pocs dies després de la inauguració del museu de la Reial Acadèmia es creava el museu de la Reial Societat Tarragonina d'Arqueologia. I un any després el Museu de la Comissió de Monuments

de Girona.

Aquest impuls gairebé sincrònic per crear els primers museus anava lligat a la pèrdua de patrimoni arran de la desamortització o les exclaustacions de béns eclesiàstics de 1835 promoguda per Toreno i Mendizábal. Per això es donava aquesta coincidència. Als museus ja esmentats caldria afegir el de la comissió de monuments de Barcelona i el de la de Tarragona, que confluirien amb el de la Reial Acadèmia i el de la Reial Societat Arqueològica. Tot això, ara, s'ha descrit a grans trets, amb el risc d'imprecisions que comporta.

L'oportunitat d'establir un debat sobre la museografia arqueològica es va considerar necessari i útil. De debats específics d'aquest camp en l'arqueologia no se n'havia produït cap contemporàniament. Aquesta constatació coincidia en un moment dolç de creació i renovació de museografies arqueològiques. Durant aquest segle, a casa nostra s'han fet quaranta-vuit nous museus que exposen objectes arqueològics i se n'han remodelat setanta-un més. Està clar que calia, és més, s'imposava, la necessitat de fer una reflexió sobre aquest fet. A més a més, l'impacte de les noves tecnologies estava produint canvis profunds que s'havien d'analitzar. És sobretot la realitat present la que justifica les jornades.

El plantejament que es fa de les jornades té com a objectius donar resposta a una sèrie de qüestions i realitats que s'estan produint.

Ens calia una reflexió sobre la història, que havia d'encetar les jornades, fins a arribar al moment present, i ens calia també una reflexió sobre el procés de patrimonialització, sense el qual no tindríem museus d'arqueologia, ni museus en general. Volíem també analitzar tota la rica temàtica de les exposicions temporals, que han estat un camp d'experimentació de tècniques museogràfiques cabdal. Aquests temes es van plantejar el primer dia (el 17 de setembre) al matí. Les persones escollides van estar, seguint l'ordre del temes presentats, Josep Manuel Rueda (investigador adscrit a l'ICRPC), Josep Burch (professor de la UdG) i Xavier Llovera (gestor cultural). Aquest bloc de reflexions generals va rebre el nom de Les veus de l'Arqueologia.

A l'última hora del matí s'encetava el bloc anomenat Les museografies a Catalunya, amb una ponència que volia projectar una mirada transversal sobre les intervencions contemporànies al Museu d'Arqueologia de Catalunya, que van dur a terme Carme Rovira (conservadora del MAC-Barcelona) i Elisa Hernández (conservadora del MAC-Empúries), en substitució de Marta Santos (responsable del MAC-Empúries), indisposada aquells dies. I es va obrir el debat sobre els museus tradicionals estrictament arqueològics.

La intervenció del MAC obria un seguit d'intervencions concretes a la tarda que s'han produït en els darrers anys: la museografia de Barcino per part del Museu d'Història de la ciutat de Barcelona, la recent intervenció museogràfica en el Centre d'Interpretació del Cogul i la del Museu Romà de Premià. Les persones seleccionades per a aquests temes van ser, seguint el mateix ordre de presentació, Mònica Blasco (cap de Programes Públics del Museu d'Història de Barcelona) i Daniel Alcubierre (arqueòleg del Museu d'Història de Barcelona), que no va intervenir, Carme Bergés (cap de l'Àrea de Monuments i Jaciments de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural), Carme Torm (directora del Museu Romà), que no va intervenir, i Ramon Coll (tècnic de Patrimoni de l'Ajuntament de Premià de Mar). Totes les presentacions de casos concrets de la tarda del primer dia eren propostes que representaven novetats museogràfics interessants.

L'endemà, el 18 de setembre, en el bloc anomenat Museografies esteses al conjunt del territori, es van plantejar dues realitats formals amb un pes important en la museografia arqueològica catalana: el paper dels museus territorials, que són un element distintiu a Catalunya en tots els àmbits temàtics museografiats, i el de la museografia in situ, que en els darrers temps ha tingut una expansió considerable. Per desenvolupar aquests temes es va pensar en Carme Alòs (directora del Museu Comarcal de la Noguera) i Toni Martín (arqueòleg territorial de la Generalitat de Catalunya i impulsor de la Cella Vinària de Teià). Amb aquestes ponències reblàvem les museografies en les principals formulacions museístiques en arqueologia: museus tradicionals d'arqueologia (presentades al dia anterior amb el MAC), museus territorials i museografia in situ (jaciments i parcs arqueològics).

A la tarda vam tornar al tractament de casos concrets, dins el bloc Les museografies arqueològiques del demà, casos. Els exemples presentats van ser: el Museu Arqueològic de Banyoles, que es preveu inaugurar a finals del 2025, i l'Espai Mamuthus de la Canonja, acabat d'inaugurar el mes de juny del 2025. Per tant, una museografia

acabada d'inaugurar i una altra a punt de fer-ho. El Museu de Banyoles, a banda de la propera inauguració, disposa d'impressionants col·leccions arqueològiques i de la gestió de jaciments museïtzats, com la vil·la romana de Vilauba i el Parc Neolític de la Draga, cosa que fa que la presentació de la museografia fos esperada. El museu de la Canonja, que intuïem com un museu pensat i elaborat en base a les possibilitats de les noves tecnologies, però amb un pes objectual important, és interessant per confirmar aquesta intuïció. Hi ha una nova generació que ja pensa en digital, i s'havia de mostrar quins productes generava. Les persones que van presentar aquestes propostes van ser Lluís Figueres (director dels museus de Banyoles), Andrea Ferrer (conservadora del Museu Arqueològic de Banyoles), que no va intervenir, i Joan Frigola (coordinador del museu de suport territorial), que tampoc va intervenir, i per altra banda Palmira Saldí (investigadora en Evolució Humana de l'IPHES), que va fer la presentació, Marta Fontanals (historiadora, especialitzada en gestió del Patrimoni de l'IPHES) i Josep Valverdú (geoarqueòleg de l'IPHES).

Es va voler combinar la presentació de casos concrets, juntament amb reflexions més globals. L'abundància de noves museografies, vista la impossibilitat de recollir-les totes en ponències, es va vehicular cap a l'encàrrec de pòsters. Tot i així, no s'hi han pogut incloure totes, però sí les més significatives. Per aquesta raó, l'organització va considerar millor fer la selecció dels que s'havien d'invitar. Aquests pòsters estaven exposats al vestíbul de la sala on es van desenvolupar les jornades. Es va demanar la realització d'aquests pòsters a:

Santa Creu, el poble del monestir de Sant Pere de Rodes (el Port de la Selva, Alt Empordà). Carme Bergés (cap de l'Àrea de Monuments i Jaciments de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural) i Sònia Masmartí (tècnica de l'Àrea de Monuments i Jaciments de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural).

L'arqueologia al nou Vinseum (Vilafranca del Penedès). Xavier Fornós (director del museu). Probablement és la millor museografia territorial en arqueologia feta els darrers anys.

La Casa de l'Heura, noves línies en la museografia de la ciutat romana de Baetulo (Badalona, Barcelonès). Clara Forn i Esther Gurri (arqueòlogues del Museu de Badalona). Baetulo és un dels exemples més reeixits en museografia in situ.

Innovació museogràfica i posada en valor del patrimoni: el cas del Museu Arqueològic de l'Esquerda (Roda de Ter, Osona). Maria Ocaña (directora del museu), Imma Ollich (IP del projecte de recerca del jaciment arqueològic de l'Esquerda) i Montserrat de Rocafiguera (IP suplent del mateix projecte).

La nova museografia del jaciment i el museu El Camp de les Lloses, a Alma Mater (Tona, Osona). Montserrat Duran (conservadora del jaciment i del museu) i Imma Mestres (directora del jaciment i del museu).

Romans i dinosaures coexistent en la museografia del Museu de la Conca Dellà (Isona, Pallars Sobirà). Àngel Galobart (director del museu). Una experiència territorial realment singular.

Nova museografia a l'Arqueoparc de les Coves de Serinyà (Pla de l'Estany). Joaquim Soler (Investigador de l'ICRPC) i Sònia Ramió (gerent del Consell Comarcal del Pla de l'Estany).

Montsoriu i la nissaga dels vescomtes de Cabrera. Nova proposta museogràfica del Museu Etnològic del Montseny (Arbúcies, la Selva). Jordi Tura (director del museu). Un bon exemple de l'aplicació de realitats virtuals.

La rehabilitació i la nova museografia del Museu Arqueològic de Tàrraco (MNAT) (Tarragonès). Equip MNAT. Una proposta no executada encara, però realment esperada.

El projecte de rehabilitació integral de la necròpolis de Tàrraco (MNAT) (Tarragonès). Equip MNAT. En podríem parlar en els mateixos termes que de l'anterior.

Les jornades es tancaven amb una taula rodona que volia recollir diferents mirades sobre la nostra museografia i analitzar l'impacte de les noves tècniques, la qualitat de les noves propostes... Per debatre-ho, vam demanar la presència a Sònia Blasco (cap del Servei de Museus), Miquel Molist (catedràtic de la UAB), Jordi Sellas (director de l'IDEAL), Ignasi Orovio (periodista de La Vanguardia) i Joan Francès (director del Museu de Badalona).

El director general del Patrimoni Cultural, Joaquim Borràs, va cloure les jornades en acabar la taula rodona. L'endemà, dia 19, es van fer les visites de l'exposició Imperium. Històries romanes del Museu d'Arqueologia de Catalunya a Barcelona i de les noves museografies de Barcino del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

És important fer esment al fet que totes les ponències, plafons i conclusions de la taula rodona seran publicats en línia. D'aquesta manera, s'aprofitaran els debats i les aportacions no es perdran.

Les propostes presentades tant en xerrades com en pòsters són una combinació de reflexions generals per emmarcar el debat, de museografies innovadores recents i de propostes a punt de ser formalitzades.

Les jornades van recollir entre ponències i pòsters setze de les darreres museografies del país, les més novedoses. No s'hi van tractar museografies més antigues però interessants, com els parcs neolítics de la Draga i de les mines de Gavà, o els casos de la ciutadella de Calafell o del Museu de Can Oliver de Cerdanyola. Són unes museografies que han tingut un impacte i una influència importants a Catalunya. Malgrat aquestes absències, la lectura de les actes en línia, quan es publiquin, és recomanable, perquè és un bon relat del que s'està fent des de Catalunya en aquest àmbit ara mateix.

També cal i vull agrair la professionalitat i la feina organitzativa de Joan Muñoz i Marta Sáez, que van aconseguir que totes les jornades transcorreguessin amb gran fluïdesa. Van controlar el mínim detall perquè tot anés bé. També seran els responsables de la publicació digital. Amb persones amb aquestes capacitats és fàcil coordinar unes jornades o qualsevol altra activitat. Gràcies pel vostre saber estar i saber fer.

Espero que el desig de la nova directora de donar continuïtat a aquests debats es consolidi. De temes a tractar n'hi ha molts. De fet, només són un tast de les realitats museogràfiques de les nostres col·leccions d'arqueologia, que són molt més complexes. Temes evidents que podrien ser objecte de reflexió col·lectiva són les noves museografies arqueològiques internacionals, les aportacions de les noves tecnologies en les museografies arqueològiques... I hi ha multitud de temes museogràfics sobre els quals es pot debatre. Espero que el desig i les dificultats del dia a dia es puguin compaginar i no tornem a tardar cent vuitanta anys per fer un debat general sobre el que és l'essència dels nostres museus: la seva museografia. Els nostres museus poden ser socials o no, poden fer recerca o no, podem comunicar o no, però el que sí que han de tenir és una bona museografia. Estaria bé obrir debats parcials per poder fer finalment un congrés sobre el tema. La nostra evolució històrica ens ho demana.

Ponència de Josep Burch, professor de la UdG.

Taula rodona: Propostes museogràfiques en arqueologia per a l'actualitat.

Recés entre sessions, als porxos d'entrada del MAC.